

ישעיהו פרק לה

מבוא

פרק לה מתאר בצבעים עזים ומרהיבים את תמונת הגאולה, שבשיאה מסעם של הגולים אל ציון. בפרק ביטויי שמחה מגוונים, ותיאורים של פריחת המדבר, ונביעת מימיו וריפוי מומי האדם. ברובד נוסף רומזת הנבואה להשוואה בין גאולת מצרים לגאולה העתידית, ולכך שהאחרונה גדולה מן הראשונה. התמונה מתבהרת אט אט, ורק בחלקו האחרון של הפרק (פסוקים ח-י) מתברר ששמחה זו היא תוצאה של שיבת הגולים לציון, והקווים כולם מצטרפים לתמונה שלמה.

שאלות מכוונות למידה

- למי נאמרת הנבואה? מיהם הזקוקים לשמוע את דברי הנחמה?
- הפרק מתאר את השמחה, הפריחה והרפואה המבשרות את הגאולה: האם אלו תיאורים של ניסים גלויים, או יש שלפרשם כדימויים לתהליכים רוחניים?
- מהי הזיקה בין גאולת מצריים לבין הגאולה העתידית?

ישעיהו פרק לה

- יששום מדבר וציה, ותגל ערבה ותפרח כחבצלת:
- פרח תפרח ותגל, אף גילת ורנן, כבוד תלבנון נתן לה, הדר הפרמל והשרון; המה יראו כבוד ה', הדר אלהינו: ס
- חזקו ידים רפות, וברפים כשלות אמצו:
- אמרו לנמקרי לב: חזקו, אל תיראו; הנה אלהיכם נקם יבוא, גמול אלהים הוא יבוא וישעכם:
- אז תפקחנה עיני עורים, ואזני חרשים תפתחנה:
- אז ידלג פאיל פסח, ותרון לשון אלם; כי נבקעו במדבר מים, ויחלים בערבה:
- והיה השרב לאגם, וצמאון למבועי מים; בנה תנים רבצה, חציר לקנה וגמא:
- והיה שם מסלול ודרד, ודרד הקדש יקרא לה; לא יעברנו טמא, והוא למו; הלד דרד ואוילים לא יתעו:
- לא יהיה שם אריה, ופריץ חיות בל יעלנה, לא תמצא שם; והלכו גאולים:
- ופדויי ה' ישבון ובאו ציון ברנה, ושמחת עולם על ראשם; ששון ושמחה ישיגו, ונסו יגון ואנחה: פ

שמחת המדבר ופריחתו

ישעיהו פרק לה

(א) יִשְׁשׁוּם מִדְּבַר וְצִיָּה, וְתִגַּל עֲרָבָה וְתִפְרַח כְּחִבְצָלָת:

(ב) פָּרַח תִּפְרַח וְתִגַּל, אֶף גִּילַת וְרִנָּן, כְּבוֹד הַלְבָנוֹן נָתַן לָהּ, הַדֵּר הַכְּרָמֶל וְהַשְּׂרוּן; הִמָּה יִרְאוּ כְבוֹד ה', הַדֵּר אֱלֹהֵינוּ: ס

1. עיין בפסוקים א-ב, וענה:

א. מהו השינוי שיתרחש בטבע בזמן הגאולה?

ב. מהו הדימוי של הנביא לשינוי שיתרחש בטבע? (רמז: דימוי שהוא חוזר עליו חמש פעמים, במילים נרדפות).

ג. לשם מה נזכרים בפסוק ב "הלבנון... הכרמל והשרון"?

ד. צמד המילים "כבוד והדר" חוזר פעמיים בפסוק ב', תחילה בתיאור הפריחה של המדבר, ואחר כך בתיאור הכבוד וההדר של ה'. מה הזיקה (הקשר) ביניהם?

מי הם המדבר והערבה בפסוקים? שתי אפשרויות

מצודת דוד ישעיהו לה, א	רד"ק ישעיהו לה, ו-ז
יששום מדבר וציה - ארץ ישראל שהיא עתה כמדבר וציה ישישו אז (בזמן הגאולה), ותגל ערבה - א"י שהיא עתה כערבה תגל אז (בזמן הגאולה).	כי נבקעו במדבר מים - הנה אמר מיכה (ו, טו) המורשתי "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", והנה יהיה זה מהנפלאות שיבקעו במדבר מים. ונחלים בערבה - שימצאו מים רבים בדרך בשובם לארצם: והיה השרב - מקום השרב ומקום הצמאון, יהיה לאגם ולמבועי מים, שיהיו נובעים להם בדרכם בלכתם במקום ציה, שהוא מקום השרב שאין שם מים מרוב החום.

2. בפסוק א נאמר: "יששום מדבר וציה, ותגל ערבה ותפרח כחבצלת".

א. לפי הפירוש של מצודת דוד על פסוק א, מי הם ה"מדבר" וה"ערבה" הנזכרים בפסוק א?

ב. מפירוש הרד"ק על פסוק ו ניתן להסיק מי הם ה"מדבר" וה"ערבה" הנזכרים בפסוק א. לפי הרד"ק מי הם ה"מדבר" וה"ערבה" הנזכרים בפסוק א, לפי הרד"ק?

ג. לאיזה פירוש מתאים הפסוק הבא הלקוח מנבואה אחרת של ישעיהו (נא, ג)? "כי נחם ה' ציון נחם כל חרבתיקה, וישם מדברה קעדון, וערבתינה כגן ה', ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה"?

ההדרגה בגאולה

ילקוט שמעוני ישעיהו רמז תמא

יששום מדבר וציה - בשעה שהקב"ה מגלה שכינתו על ישראל אינו נגלה עליהם בפעם אחת, מפני שלא יוכלו לעמוד באותה טובה, ובפתע פתאום ימותו. צא ולמד מיוסף בשעה שנתוודע לאחיו לאחר כמה שנים ואמר להם "אני יוסף", לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו - לפני הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה. אלא מה הקדוש ברוך הוא עושה? נגלה עליהם קימעא קימעא, בתחלה משיש את אחרים, שנאמר "יששום מדבר וציה", ואח"כ "ותגל ערבה ותפרח כחבצלת", ואח"כ "פרוח תפרח", ואח"כ "כבוד הלבנון", ואח"כ "המה יראו כבוד ה'".

3. הילקוט שמעוני רואה בפסוקים א-ב תיאור של התפתחות הדרגתית של הגאולה.

א. מדוע לפי המדרש הגאולה צריכה להתפתח בהדרגתיות?

ב. בסס את דברי המדרש על מילים וביטויים הנזכרים בפסוקים א-ב.

עידוד לחלשים וריפוי מומי האדם והטבע

עידוד לחלשים ולמיואשים

ישעיהו פרק לה

(ג) חֲזָקוּ יְדֵיכֶם רַפּוֹת, וּבְרַפְּיִים כְּשִׁלּוֹת אֲמָצוֹ:

(ד) אֲמַרְוּ לְנַמְהָרֵי לֵב: חֲזָקוּ, אֵל תִּירָאוּ;

הֲנִיָּה אֱלֹהֵיכֶם נָקָם יָבֹוא, גְּמוּלַת אֱלֹהִים הוּא יָבֹוא וַיִּשְׁעֶכֶם:

מצודת דוד ישעיהו לה, ג

חזקו - הוא מאמר ה' אל הנביאים חזקו ידיים הרפות, רוצה לומר בשרו הגאולה למי שידיו רפות ומתייאש מן הגאולה.

רש"י ישעיהו לה, ד

לנמהרי לב - שממהרין את הגאולה ומצירין על איחורה.

שאלת בגרות חורף תשע"ה

4. עיין בפסקים ג-ד ובדברי מצודת דוד ורש"י, וענה:

א. "חֲזָקוּ יְדֵיכֶם רַפּוֹת... אֲמַרְוּ לְנַמְהָרֵי לֵב: חֲזָקוּ..." מי צריך לחזק? ואת מי צריך לחזק? (לפי כל פירוש, פרט מה מאפיין את האנשים שצריך לחזק אותם).

ב. "הֲנִיָּה אֱלֹהֵיכֶם נָקָם יָבֹוא, גְּמוּלַת אֱלֹהִים הוּא יָבֹוא וַיִּשְׁעֶכֶם", מה הן שתי הפעולות שיעשה ה', וכלפי מי יכוון כל אחת מהן?

ריפוי מומי האדם והטבע

ישעיהו פרק לה

(ה) אֵז תִּפְקַחְנָה עֵינֵי עִוְרִים,

וְאֲזַנֵּי חֲרָשִׁים תִּפְתַּחְנָה:

(ו) אֵז יִדְלַג כְּאֵיל פֶּסֶחַ, וְתָרֵן לְשׁוֹן אֵלֶם...

דעת מקרא ישעיהו לה, ה

אז - ביום הישועה, תיפקחנה עיני עיוורים - כלומר: העיוורים יחלו לראות. ואזני חרשים תפתחנה - כלומר: החרשים יחלו לשמוע. והדברים כפשוטם: ביום הישועה יתרפאו כל בעלי המומים, והיא גם הבטחה מיוחדת לשבים מן הגולה שיהיו כולם בריאים ושלמים, ולא יהיה בהם מום או חולים העלולים לעכבם בהליכתם בדרך העולה אל ארץ ישראל.

רש"י ישעיהו פרק לה פסוק ה

עיני עיוורים - אותם שהיו עד הנה עיוורים מהכיר את מורא זו עליהם. ואזני חרשים - שלא היו שומעים לקול נביאים עד הנה תפקחנה ותפתחנה, כי אתן להם רוח נכון ליראה אותי. ועל ישראל הוא אומר (את הדברים הללו) שקראם (בישעיהו מב, יח) עוורים וחרשים כענין שנאמר "הַחֲרָשִׁים שָׁמְעוּ" וגו'.

שאלה המבוססת על שאלת בגרות חורף תשע"ה

5. עיין בפסוק ה, ובדבי רש"י ודעת מקרא, וענה:

א. לפי כל פירוש, מה המשמעות המילים "עִוְרִים" ו"חֲרָשִׁים"?

ב. לפי כל פירוש, מה יקרה ל"עִוְרִים" ול"חֲרָשִׁים"?

ב. מה ההבדל העקרוני בין שני הפירושים? (פרט שני הבדלים)

ישעיהו פרק לה

(ה) אָז תִּפְקַחְנָה עֵינֵי עֲוֹרִים,

וְאֶזְנֵי חֲרָשִׁים תִּפְתַּחְנָה :

(ו) אָז יִדְלַג כְּאֵיל פֶּסֶחַ, וְתָרֵן לְשׁוֹן אֱלֹם ;

כִּי נִבְקְעוּ בַמִּדְבָּר מַיִם, וּנְחָלִים בְּעֶרְבָה :

(ז) וְהָיָה הַשָּׂרֵב לְאֵגֶם, וְצִמְאֹן לְמִבּוּעֵי מַיִם ;

בְּנוֹה תֵנִים רִבְצָה, חֲצִיר לְקִנְיָה וְגִמְאָ :

פסוק ו-ז מתארים תופעת טבע כיצד בזמן הגאולה, הטבע ישתנה ומקומות יבשים ללא משקעים, כמדבר וכערבה יהפכו למקומות עם שפע של מים, וכתוצאה מכך יהפכו למקומות פורחים. בתחילת הפרק (בשאלה 2) ראינו שרעיון זה נזכר לראשונה בפסוק א, כמו כן ראינו שם שני פירושים שונים לשאלה מה משמעות של תופעת טבע זה :

(1) **לפי מצודת דוד**, המדבר והערבה היבשים והצחיחים, הם **תיאור של ארץ ישראל** בזמן שישראל בגלות, בזמן הזה ארץ ישראל הייתה שוממה כמו המדבר, ואחרי שעם ישראל יחזור לארצו מהגלות, הארץ השוממה תפרח.

(2) **לפי הרד"ק**, המדבר והערבה הם תיאור למדבריות ממש, והם **המדבריות שישראל יעברו בתוכם** בעת חזרתם מהגלות לארץ ישראל. מדבריות אלו בזמן שישראל ילכו לאורכם בדרכם לא"י, יפרחו ויהיו רוויים במים - נחלים ומעיינות לרוב.

להלן פירוש נוסף, פירוש שלישי - **רש"י** - לתופעת טבע זו, שכאמור נזכרת שוב בפסוקים ו-ז :

רש"י ישעיהו לה, ו-ז

כי נבקעו במדבר מים - כי תשמחם ישועתו, ויפרחו כמדבר ציה הצמאה למים, ומעיינות נבקעים בתוכה כלומר כי יצמח ישע לנדכאים.

והיה השרב להם לאגם - התאב לתשועה יהא נושע. והנביא דבר בלשון משל.

6. כיצד מפרש רש"י, בפסוקים ו-ז, את תופעת הטבע שהמקומות היבשים והצחיחים יהפכו למקומות שופעי מים? וכיצד רש"י מקשר את פירושו כאן לפסוקים ה-א?

דרך הגאולים לציון

ישעיהו פרק לה

(ח) וְהָיָה שֵׁם מְסֻלֵל וְדָרָךְ, וְדָרָךְ הַקֹּדֶשׁ יִקְרָא לָהּ ;
 לא יַעֲבֹרְנוּ טָמְאָה, וְהוּא לָמוּ ;
 הַלֵּךְ דָּרָךְ וְאַוִּילִים לֹא יִתְעוּ :
 (ט) לֹא יִהְיֶה שֵׁם אַרְיָה, וּפְרִיץ חֵיוֹת בֵּל יַעֲלֶנָה, לֹא תִמְצָא שֵׁם ; וְהִלְכוּ גְאוּלִּים :
 (י) וּפְדוּיֵי ה' יִשָּׁבוּ וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה, וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים ;
 שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה יִשְׁיִגוּ, וְנָסוּ יְגוֹן וְאַנְחָה : פ

הדרך

7. "וְהָיָה שֵׁם מְסֻלֵל וְדָרָךְ" (פסוק א)
 א. מהו ה"מסלול והדרך" שעליו מדבר ישעיהו בפסוק ח?
 ב. כתוב ארבעה דברים שיאפיינו את הדרך הזאת.

השמחה

ישעיהו פרק לה

(א) יִשְׂשׁוּם מִדְּבַר וְצִיָּה, וְתִגַּל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצְלֵת :
 (ב) פָּרַח תִּפְרַח וְתִגַּל, אֵף גִּילַת וְרִנֹּן, כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נָתַן לָהּ, הַדֵּר הַכַּרְמֶל וְהַשָּׁרוֹן ; הַמָּה יִרְאוּ כְבוֹד ה', הַדֵּר אֱלֹהֵינוּ : ס
 ...
 (י) וּפְדוּיֵי ה' יִשָּׁבוּ וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה, וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים ; שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה יִשְׁיִגוּ, וְנָסוּ יְגוֹן וְאַנְחָה : פ

8. הפרק מסתיים בריבוי לשונות שמחה כמו בפתיחה: רינה, שמחה, ששון. מה ההבדל בין השמחה המזכרת בתחילת הפרק לשמחה המתוארת בסוף הפרק?

○ המצלול: שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה יִשְׁיִגוּ, וְנָסוּ יְגוֹן וְאַנְחָה

אמצעי סגנוני נוסף המדגיש את המהפך שיהיה בעולם בעת הגאולה, הוא המצלול של צמדי המילים:
 שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה יִשְׁיִגוּ,
 וְנָסוּ יְגוֹן וְאַנְחָה.

"יגון ואנחה" מתהפכים ל"ששון ושמחה". ואכן כל הנבואה כולה מדברת על המהפך הגדול שיהיה בעולם בעת הגאולה. ממדבר לארץ שופעת מים, מחולי לריפוי ומיגון ואנחה לששון ושמחה.

מה בין ימי הגלות לימי גאולה?

מתוך התיאור של הפרק המפרט כיצד תראה הגאולה, ניתן להסיק אלו דברים אפיינו את ימי הגלות, שהרי הגאולה היא היפוכה של הגלות:

ההבדל בין הגלות לגאולה	
מאפיינים הגאולה	מאפייני הגלות
<ul style="list-style-type: none"> • נביעת מים רבים • ארץ פורייה ופורחת • רפואה ובריאות • שחרור השבויים • שמחה רבה 	<ul style="list-style-type: none"> • יובש • מדבר ושממה • בעלי מומים • שבי ומאסר • עצב גדול

מה בין גאולת מצרים לגאולת העתידנית?

בדברי הנבואה בפרק לה, הנביא רומז ומשווה בין גאולת מצרים לגאולה העתידית:

הדמיון בין גאולת מצרים לגאולה העתידנית
<ul style="list-style-type: none"> • הליכה מהגלות לארץ המובטחת דרך המדבר • רפואה של הנגאלים¹ • בקיעת המים במדבר • הגנה בדרך מפני חיות רעות ומזיקים

ההבדל בין גאולת מצרים לגאולה העתידנית	
בגאולה העתידנית	בגאולת מצרים
<ul style="list-style-type: none"> • ישראל ילכו ישירות לציון בדרך סלולה וללא עיכובים • הדרך המדברית תהפוך לאגם מים ולנביעה בלתי פוסקת • הדרך תהיה נעימה ופורחת וישוּבו בשמחה לציון • ישראל ילכו בקדושה ובטהרה 	<ul style="list-style-type: none"> • ישראל תעו במדבר ארבעים שנה • ישראל קיבלו מים במדבר אך המדבר עצמו נשאר יבש • ישראל הלכו במדבר הגדול והנורא והרבו להתלונן • ישראל הלכו במדבר והרבו לחטוא

9. עיין בפרק לה, ובטבלאות שלפניך, וענה:

- א. כתוב שני **הבדלים** המורים על הניגוד הגדול בין הגלות לגאולה.
- ב. (1) כתוב שני דברים **משותפים** לגאולת מצרים ולגאולה העתידנית.
- (2) כתוב שני **הבדלים** בין גאולת מצרים לגאולה העתידנית.

¹ ע"פ המדרש, שכל בעלי מומין נתרפאו במעמד הר סיני (מדרש רבה, פרשת נשא פרשה ז, א).